ASPECTE ALE INTONAȚIEI PROPOZIȚIILOR INTEROGATIVE TOTALE CU STRUCTURA VO (ADJ)

ADRIAN TURCULEȚ, VASILE APOPEI, DOINA JITCĂ

1. Obiectivele cercetării

Punctul de plecare al cercetării noastre îl constituie afirmațiile lui D.R. Ladd (1996, p. 212–214) cu privire la conturul intonațional al unor interogative totale (*yes-no questions*) în limba română. D.R. Ladd afirmă că accentul principal (nuclear) nu trebuie să coincidă cu ultimul accent al enunțului, cum susține Pierrehumbert, pe baza situației din limbile vest-europene. Astfel, în limba maghiară, modelul întrebării totale constă dintr-un accent nuclear L*, urmat de o secvență de tonuri HL. Această secvență nu poate fi considerată drept un accent tonal (*pitch accent*), ci este un ton de frontieră (*edge tone*, *boundary tone*), deoarece ridicarea tonului (H) nu focalizează cuvântul pe care apare și, mai ales, nu coincide cu un accent lexical (*lexical stress*), care, în maghiară, cade întotdeauna pe prima silabă a cuvântului accentuat. Spre deosebire de maghiară, spune autorul în continuare, în alte limbi est-europene, de exemplu în greacă și română, tonul înalt care urmează după accentul nuclear L* intensifică o silabă accentuată și reprezintă un *accent postnuclear*.

Enunțurile interogative totale citate pentru română, cu subiectul inclus și structura sintactică VO(Adj), ar avea, „în modul normal de a pronunța aceste întrebări", următoarele contururi intonaționale:

L* H L
(a) Ai vă'zut a'fișul a'cesta?

L* H L
(b) Ai vă'zut 'regele?[1]

[1] Ultima interogativă este dată și în forma eliptică, având același contur terminal:

L*H L
'Regele?

ALIL, t. XLIV–XLVI, 2004–2006, București, p. 85–105

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

La p. 214, autorul notează pentru aceste enunţuri şi un alt contur intonaţional posibil, cu deplasarea nucleului pe cuvântul final, fără a se referi la frecvenţa de apariţie a acestui contur în limba română:

H* L*HL
(c) Ai vă'zut a'fişul a'cesta?

Analiza intonaţională a acestor propoziţii este realizată de D.R. Ladd conform teoriei metrice autosegmentale (AM), care se bazează pe patru principii esenţiale (Ladd, 1996, p. 42–43):

– structura tonală a unui enunţ este lineară şi constă dintr-un lanţ de evenimente tonale: tonuri (*pitch accents*) asociate silabelor celor mai proeminente şi tonuri de frontieră (*edge tones*) asociate limitelor unităţilor prozodice;

– accentele tonale (tonurile) nu trebuie să coincidă cu accentul lexical (*stress*), ci se asociază cu anumite silabe după principiile organizării prozodice;

– nivelele de bază ale analizei intonaţionale sunt tonul înalt (H) şi tonul jos (L)[2];

– succesiunea secvenţelor de tonuri înalte sau joase depinde de numeroşi factori, între care emfaza, poziţia în enunţ etc.

Varietatea factorilor care determină conturul melodic al interogativelor totale româneşti, printre care structura accentuală a cuvântului final, structura sintactică a enunţului (topica), emfaza, ca şi diferenţele existente chiar la nivelul rostirii literare între vorbitorii originari din diferite zone ale ţării, ne-au determinat să întreprindem o cercetare acustică asupra acestui tip de propoziţie interogativă, frecvent în conversaţiile curente, cu atât mai mult cu cât structura intonaţională propusă de D.R. Ladd (vezi exemplul (a) şi (b)) nu este cea curentă în pronunţarea noastră[3].

În timp ce D.R. Ladd, utilizând exemplele româneşti citate, avea în vedere ilustrarea unor principii de fonologie intonaţională, ceea ce ne propunem noi este o analiză mai detaliată, auditivă şi acustică, în plan fonetic[4], a interogativelor totale cu această structură sintactică, în rostirea „neutrală" a unor vorbitori ai limbii literare originari din diferite zone ale ţării.

[2] Pentru sistemul de transcriere ToBI (*Tones and Break Indices*), vezi *The ToBI Annotation Conventions*, by Mary E. Beckman and Julia Hirschberg, precum şi *Guidelines for ToBI Labeling* by Mary E. Beckman and Gayle Ayers Elam (www.ling.ohio-state.edu/ame_tobi/annotation_conventions.html).

[3] Autorii articolului de faţă sunt născuţi în Moldova şi au locuit cea mai mare parte a vieţii în oraşul Iaşi.

[4] O analiză microprozodică de tipul celei aplicate la proiectul AMPER (*Atlas multimedia prosodique de l'Espace roman*), iniţiat de Centrul de Dialectologie al Universităţii din Grenoble, are avantajul unei descrieri fonetice detaliate a prozodiei, care facilitează diferite interpretări fonologice nuanţate, pe când aplicarea unei „grile" fonologice în prezentarea faptelor estompează, de obicei, aspecte ale realităţii fonetice complexe.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

2. Metodologia

Subiecții care ne-au furnizat materialul sunt cinci studenți din anul I al Facultății de Litere din Iași, având vârste cuprinse între 19 și 21 de ani, originari din patru zone ale țării: GC, b., din Slobozia (jud. Ialomița), IM, f., din Leucușești (jud. Timiș, liceul la Lugoj), LM, f., din Vulcan (jud. Hunedoara), LS, b., din Vaslui (jud. Bârlad) și TM, f., din Deva (jud. Hunedoara).

Am înregistrat întrebările (a) și (b), indicându-le subiecților un afiș de pe perete și rugându-i să-l întrebe pe un coleg dacă a văzut „acest afiș". Am introdus și întrebarea *Ai văzut acest afiș?*[5], pentru a urmări și situația în care ultimul cuvânt al întrebării este oxiton. Fiecare propoziție a fost repetată de câte cinci ori (în reprize diferite, pentru a evita intonația de continuitate) în rostirea „normală", obișnuită. Ulterior, subiecții au rostit aceleași întrebări, dar atrăgându-li-se atenția că „cel mai important cuvânt" din propoziție este, pe rând, verbul sau sintagma nominală[6].

Enunțurile înregistrate au fost digitalizate cu ajutorul programului Goldwave, îndepărtându-se zgomotele și reconvertindu-se semnalele în fișiere *wav*, care au fost analizate acustic cu ajutorul programului Speech Analyzer. După segmentarea enunțurilor prin audiție și cu ajutorul oscilogramelor/sonagramelor, am urmărit „evenimentele" din evoluția frecvenței fundamentale (F0) a vocalelor, care este responsabilă, în principal, de „conturul melodic" și, complementar, durata și intensitatea vocalelor.

3. Analiza auditivă și acustică

Analiza auditivă arată că, în majoritatea întrebărilor cu această structură sintactică „neutrală", adică fără o focalizare intenționată a unui cuvânt din enunț, silaba accentuată din sintagma verbală nu se reliefează în mod deosebit în cadrul

[5] Acest enunț a fost introdus pentru a urmări situația în care cuvântul final este oxiton, dar ne-a fost sugerat și de unii informatori, care au spus că ar reformula astfel întrebarea, în cazul când *afiș* ar fi cuvântul cel mai important. Faptul arată tendința vorbitorilor români de a plasa accentul nuclear la finalul interogativelor totale, făcând astfel să coincidă emfaza lexicală (cuvântul cu informația cea mai importantă în enunț) cu emfaza modală (interogativă). Legătura dintre emfază și topica enunțului a fost pusă în evidență într-o lucrare de pionierat în domeniul intonației românești (Kallioinen, 1965). Pentru o focalizare strictă a cuvântul *afiș*, LS a recurs și la dislocarea la stânga a enunțului: *Afișu ăsta l-ai văzut?*. Subiecții GC, IM, LM și TM au reformulat primul enunț în forma: *Ai văzut afișu(l) ăsta?*, iar IM a considerat mai în acord cu vorbirea colocvială varianta *L-ai văzut pe rege?*, pentru enunțul (b) de la D.R. Ladd.

[6] Rostirea interogativelor totale (având aceeași structură sintactică) cu sublinierea emfatică a unui cuvânt, adică cu focus strict (*narrow focus*), va constitui tema unei cercetări aparte.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

enunţului, în timp ce cuvântul final se evidenţiază în mod clar. Întreaga întrebare conţine informaţia nouă, astfel că nu se poate vorbi de o reliefare strictă a unui cuvânt, ci de o focalizare largă a întregului enunţ, în care accentul primar (nucleul) coincide cu silaba accentuată a ultimului cuvânt pe care se realizează intonaţia interogativă[7].

În cadrul corpusului cu întrebări „neutrale" s-au „strecurat", fără o intenţie conştientă a vorbitorilor, câteva exemple rostite cu o reliefare mai evidentă (*narrow focus*) a cuvântului final, realizându-se un contur melodic diferit pentru variante ale aceluiaşi enunţ rostite de acelaşi subiect (LM37, LS23, 24, 25), iar în două cazuri (LS41, TM21) au fost focalizate atât sintagma verbală (care devine o frază intermediară), cât şi cea nominală.

Analiza acustică arată că, în cele mai multe cazuri, se observă pe vocala accentuată *u* din *vă'zut* o creştere (uşoară) a tonului fundamental (F0), fie ca o reliefare a grupului ritmic verbal (vezi ex. GC40, IM34, LS3, LS22), fie ca iniţiind o mişcare melodică mai amplă de ridicare treptată a tonului pe sintagma nominală (vezi ex. IM3, IM34, LM3). În unele exemple (vezi IM3, LM3, LS3, TM17) se poate vorbi de un accent prenuclear (H*) situat pe *vă'zut*, accentul nuclear (predominant) rămânând însă pe finalul enunţului. Enunţurile LS41 şi TM21 au câte două accente nucleare, fiecare enunţ cuprinzând câte două fraze intermediare, chiar dacă în LS41 pauza dintre ele este aproape imperceptibilă. În TM21, cele două fraze intonaţionale sunt separate printr-o pauză de 125 ms, iar vocala iniţială *a-* din *acest* începe cu o ocluzie glotală.

În unele cazuri, *ú* nu prezintă niciun „eveniment" evident (vezi ex. LM37, 38; TM4, TM17) sau este rostit cu o uşoară coborâre a tonului care pune în evidenţă ridicarea acestuia pe silaba accentuată următoare (vezi ex. GC23, IM47, LS23). La subiecţii ardeleni, dar şi la GC, reliefarea grupului verbal se realizează şi prin proeminenţa secvenţei vocalice iniţiale.

Cercetarea acustică confirmă, deci, faptul că interogativele totale „neutrale" româneşti au accentul primar (nucleul) pe ultima silabă accentuată din enunţ[8]. Proeminenţa (uşoară) a lui *ú* rămâne inferioară proeminenţei silabei accentuate finale, care se realizează prin:

– modificări importante ale tonului fundamental (F0);

– lungirea vocalei accentuate, dar şi a vocalei neaccentuate finale;

---

[7] În acest sens suntem de acord cu afirmaţia Laurenţiei Dascălu Jinga (2001, p. 33) că orice interogativă conţine un „accent al frazei": atunci când interogativa totală nu are un focus restrâns, cuvântul cel mai important este cel de la sfârşitul întrebării, care poartă atât accentul primar (nucleul), cât şi emfaza modală.

[8] Această interpretare a fost susţinută de A. Turculeţ, Luminiţa Botoşineanu, Ana-Maria Minuţ (2003–2004). „Accentul primar/nucleul" (în terminologia engleză-americană), marcat de urcarea/coborârea semnificativă a vocii, împreună cu mişcarea tonului imediat următoare (în aceeaşi silabă accentuată, la cuvinte oxitone, sau pe silaba/silabele următoare) corespunde sintagmei „contur terminal" utilizată în descrierea intonaţiei româneşti de Em. Vasiliu (1965, p. 68) şi de Laurenţia Dascălu Jinga (2001, *passim*).

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

– uneori, şi printr-o creştere a intensităţii vocalei.

La subiecţii IM şi LM se observă cel mai bine focalizarea largă a întregii propoziţii interogative, cu ridicarea tonului în trepte pe sintagma nominală, culminând pe prima vocală (neaccentuată) a ultimului cuvânt (IM3, LM38, IM34); urcarea poate începe pe vocala accentuată a verbului (IM3, IM47). În cazul întrebării *Ai vă'zut 'regele?*, acest focus larg cuprinde cele două silabe accentuate învecinate (LM21). Proeminenţa sintagmei verbale se realizează şi prin creşterea înălţimii, duratei şi intensităţii secvenţei vocalice iniţiale, ambele sintagme, cea verbală şi cea nominală, fiind subliniate emfatic[9].

În cele ce urmează vom împărţi enunţurile cercetate în funcţie de poziţia silabei accentuate finale, pentru a evidenţia formele particulare ale conturului terminal determinate de această poziţie.

3.1. Oxiton: *Ai văzut acest afiş?*

GC: F0 începe la 129 Hz (valoare medie), urcă puţin pe *ú* şi mai mult (cu un salt uşor) pe *a* din *acest*, apoi coboară lent până la sfârşitul lui *a* din *afiş*; la începutul vocalei finale *í*, urcă abrupt (GC40), de regulă printr-un salt (în GC38 şi GC39 de circa 150 Hz), şi continuă să urce pe această vocală; după atingerea unei valori ridicate (292 Hz în GC39, 298 Hz în GC40), F0 are o uşoară detentă la sfârşitul enunţului. Nucleul (H*) este pe vocala accentuată a ultimului cuvânt, iar conturul terminal este *ascendent.*

Intensitatea maximă este pe secvenţa vocalică iniţială, care este şi singura lungită la acest subiect (durata medie126 ms.), creându-se impresia unui accent secundar pe auxiliar. Vocala *í* are (cu o excepţie: GC40) o intensitate superioară celei a vocalei *e* precedente.

IM: F0 începe la 264 Hz, coboară uşor până la sfârşitul vocalei *ă*, urcă în trepte începând cu *ú* şi, mai ales, cu *a-* din *acest*, atinge un mic platou staţionar (la 390–408 Hz) pe *a-* din *afiş*, coboară cu un salt în jos la începutul lui *í*, continuă detenta (până la 212–232 Hz) şi apoi urcă uşor în partea a doua a vocalei. Conturul terminal este *descendent-(uşor) ascendent* (intrasilabic), cu partea ascendentă de scurtă scurtă durată.

Intensitatea mare (în două cazuri chiar maximă) şi semilungirea (113 ms.) secvenţei vocalice iniţiale creează impresia deplasării accentului pe auxiliar, *u* primind un accent secundar. Se remarcă creşterea constantă a intensităţii pe vocala neaccentuată de la începutul fiecărui grup accentual. Intensitatea vocalei *í* este net inferioară faţă de cea a vocalei precedente.

Este lungită vocala finală: durata medie a lui *í* este de 121 ms.

[9] Intonaţia vorbitorilor ardeleni în enunţurile analizate poate fi numită „neutrală" numai în sensul că nu prezintă o focalizare restrânsă a unui constituent, rostirea emfatică fiind cea obişnuită la aceşti vorbitori.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

LM: F0 începe la 205 Hz, urcă în trepte începând cu *a* din *acest*, atingând vârful maxim (311–347 Hz) pe *a* din *afiș*, coboară ușor în partea finală a acestui *a* și apoi cade net pe *i*. Conturul terminal este *descendent* (uneori chiar abrupt).

Intensitatea maximă este pe vocala *a* (din *acest*), care reprezintă punctul de început al urcării tonului fundamental. Intensitatea ultimei vocalei este inferioară celei a vocalei precedente.

Un contur melodic aparte (cf. LM37 și LM38), cu un final intrasilabic *descendent-(net) ascendent* are LM37. Platoul ridicat (care manifestă focusul larg) din celelalte exemple este întrerupt printr-o coborâre a accentului tonal pe *a'cest*, iar proeminența puternică pe ultimul cuvânt (*a'fiș*) duce la lungirea vocalei accentuate (124,7 ms.), pentru a permite evoluția intrasilabică a unui ton L* urmat de un ton ascendent abrupt (H-H%) care marchează emfaza interogativă.

LS: F0 începe la 112 Hz, urcă ușor pe *ú*, atingând în jur de 140 Hz la începutul lui *a* din *acest*, se menține aproape la același nivel pe *é*, coboară puțin pe *a* din *afiș* și urcă, în forma unui *s* alungit, pe *í* până la 161–170 Hz. Tonul nuclear este *ascendent*.

Intensitatea maximă este pe *a* din *acest*, cu excepția exemplului LS41, unde se află pe *ă*, vocala a doua a enunțului. Intensitatea lui *í* este puțin mai mare decât cea a vocalei precedente. Vocala finală *í*, pe care se produce mișcarea tonului nuclear, este lungită (durata medie: 121 ms.).

TM: F0 începe la 215 Hz, coboară lin, fără variații semnificative până pe *a* din *afiș* (la circa 180 Hz), sare aproape 100 de Hz pe *í* și continuă să urce abrupt până spre 500 Hz[10]. Conturul terminal este *ascendent* (abrupt).

Intensitatea maximă și lungirea primei secvențe vocalice (148 ms.) fac ca accentul sintagmei verbale să se deplaseze pe auxiliar, *u* din *văzut* primind un accent secundar. Intensitatea maximă a fiecărui grup accentual se situează pe prima vocală a acestuia, chiar dacă este neaccentuată. Intensitatea vocalei finale este inferioară celei a vocalei precedente. Vocala *í* se lungește (durata medie: 138 ms.), ca și consoana finală, fricativa *-ș*, care are o durată medie de 201 ms.

3.2. Paroxiton: *Ai vă'zut a'fișul a'cesta?*

GC[11]: F0 începe la 145 Hz, rămâne jos (cu eventuale salturi bruște nesemnificative pe fricativele următoare, *f* și *ș*), crește pe ultima vocală accentuată: *e* (din *acesta*, rostită de toți subiecții ca *ie*), putând atinge vârful maxim pe această vocală (GC2, GC5) sau poate face un salt pe atacul vocalei finale *-a* (GC1, GC3, GC4), pe care coboară mai mult (sub tonul mediu al vorbitorului) în prima variantă sau coboară mai puțin în cazul când vârful maxim al F0 se situează pe vocala

[10] Nivelul atins este mai jos atunci când partea finală, cu vibrații mai slabe, a vocalei *í* se afonizează (în ex. TM21: 363 Hz), iar în TM20, F0 cade în partea a doua a vocalei de la 444 la 254 Hz.

[11] Acest subiect are o rostire particulară a fricativelor, cu o intensitate foarte mare, vocalele următoare fiind „înghițite" de zgomotul consoanei precedente. În două exemple (GC3 și GC4) se realizează o proeminență „negativă" a vocalei *u*, printr-un salt al tonului pe vocala precedentă *ă* (sub influența fricativei *v*).

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

finală. Diferența dintre cele două variante ale mișcării tonului nuclear constă în proeminența mai evidentă a vocalei accentuate *e*, respectiv a vocalei finale *-a*. Conturul terminal al enunțului este *ascendent-descendent*.

Intensitatea maximă se situează în patru cazuri pe vocala *ă* și într-un caz pe *i*. Intensitatea mai mare decât a lui *ú* și semilungirea secvenței vocalice inițiale (116 ms.) provoacă, în exemplul GC3, GC4, GC5, apariția unui accent secundar pe diftongul *ai*. Intensitatea vocalei finale este puțin mai mare în raport cu cea a vocalei precedente în trei exemple și mai mică în două exemple. Vocala finală *a* este mai puțin lungită (105 ms.) decât diftongul inițial.

IM: F0 începe la 258 Hz, urcă, în trepte, începând cu *ú* sau cu *a-* următor, atinge vârful maxim pe *a-* din ultimul cuvânt, coboară abrupt pe *é* și pe începutul vocalei *-a*, pe care are apoi o ușoară ridicare peste tonul mediu al subiectului. Conturul terminal este *descendent-(ușor) ascendent*.

Intensitatea și durata relativ mari (128 ms.) ale diftongului inițial dau impresia, în 4 exemple, că proeminența sintagmei verbale este pe *ai*, care primește cel puțin un accent secundar. Intensitatea maximă se situează pe vocala *a* de la începutul sintagmei nominale. Intensitatea vocalei finale este mai mare decât cea a vocalei precedente. Pe lângă diftongul inițial, o durată mai mare au vocalele pe care se produc modificări mai mari ale tonului: *é* (131ms.) și, mai ales, *-a* (182 ms.), pe care se realizează o dublă mișcare a tonului fundamental.

LM reformulează întrebarea: *Ai văzut afișu ăsta*?, cu contragerea hiatului, în fonetică sintactică, la diftongul *uă*. F0 debutează la 236 Hz, începe să urce pe *ú*, în trepte, atingând vârful maxim pe *i* sau pe partea inițială a diftongului *'uă*, coboară pe acest diftong între 40 și 120 Hz și apoi cade brusc la un platou jos pe vocala finală. Conturul terminal este *descendent*.

Intensitatea cea mai mare se află pe prima vocală (*a*) a sintagmei nominale. În două exemple, intensitatea maximă a grupului verbal este pe auxiliar, ceea ce dă impresia unui accent secundar pe diftong. Intensitatea vocalei finale este inferioară celei a vocalei precedente. Se produce o semilungire a diftongului *uă* (105 ms.) și a vocalei finale *a* (101 ms.).

LS: Curba F0 începe la 117 Hz, urcă ușor pe *ú* și la începutul lui *a* următor, apoi coboară puțin pe vocalele următoare, ceva mai net pe *é* (la sfârșitul acestei vocale, F0 atinge un nivel jos, în medie 108 Hz); pe vocala *-a* (care este lungită, având o durată medie de 131 ms.), curba melodică urcă, în formă de *s* alungit, atingând 153–163 Hz. Conturul terminal este *descendent-ascendent*.

În LS3, urcarea tonului pe *ú* este mai pronunțată decât în alte exemple, manifestând tendința de a dezvolta un accent nuclear pe *vă'zut*. Această tendință se realizează în LS41 prin disocierea enunțului în două fraze intonaționale. În LS3, *vă'zut* are un accent tonal prenuclear, dominat de nucleul final.

Intensități mai mari au vocalele neaccentuate pretonice (vârful intensității este în două exemple pe *a-* din *acesta* și în câte un exemplu pe *ă* din *văzut* și pe *a-* din *afișul*); vocala finală *a* este mai intensă decât *é* precedent (în exemplul LS5 are chiar intensitatea maximă în enunț).

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

ȚM: F0 începe la 222 Hz, coboară uşor atingând tonul cel mai jos (166–174 Hz) pe *a-*, prima vocală a ultimului cuvânt, urcă abrupt pe vocala *é* (vârful 463–495 Hz) şi coboară cu salt pe vocala finală *a*. Conturul terminal este *ascendent-descendent*.

Intensitatea (în patru cazuri cea maximă în enunț) şi durata relativ mari (127 ms.) ale diftongului inițial provoacă deplasarea accentului sintagmei verbale pe auxiliar (*u* are un accent secundar); într-un caz, intensitatea maximă este pe prima vocală a sintagmei nominale. Intensitatea vocalei finale este mai scăzută decât cea a lui *é* în trei cazuri şi mai ridicată în două cazuri. Se produce o semilungire a vocalei *é* (111 ms.) şi o lungire a vocalei finale *a* (133 ms.).

3.3. Proparoxiton: *Ai văzut regele?*

GC: F0 începe la 128 Hz, coboară uşor atingând minimum la sfârşitul lui *ú* (107–115 Hz), urcă treptat pe ultimul cuvânt, atingând vârful (171–189 Hz) pe penultima vocală sau pe *l* şi apoi scade pe secvența *-(e)le* la 111–134 Hz. Conturul terminal este *ascendent-descendent*.

Intensitatea (în patru cazuri maximă) şi durata relativ mari (diftongul *ai* are cea mai mare durată medie: 103 ms) ale secvenței vocalice inițiale dau impresia unui accent (cel puțin) secundar pe aceasta. Intensitatea vocalei finale *e* (care este scurtă: în medie 68,6 ms., prezintă vibrații slabe şi este semiafonizată) este inferioară atât în raport cu *é*, cât şi cu penultimul *e*.

IM: F0 începe la 240 Hz, coboară pe vocala *ă* până la sfârşitul grupului verbal, urcă pe *é* şi continuă urcarea cu salt pe vocala *e* următoare până la 295–356 Hz. Curba F0 coboară pe *-ele* până în prima parte a vocalei finale *e*, urcând pe a doua parte a acesteia spre linia mediană a registrului tonal (227–251 Hz). În exemplul IM45, unde F0 atinge 335 Hz pe *é*, după o mişcare convexă (284–335–287 Hz), curba face un salt în jos pe *e*, la 246 Hz; impresia auditivă este de proeminență mai mare a lui *é*. Conturul terminal este *ascendent-descendent-(uşor) ascendent*, tonul de frontieră fiind *descendent-ascendent*; la finalul vocalei lungite *-e* poate avea loc o cădere uşoară a lui F0 sub linia mediană.

Intensitatea (în ex. IM45, IM47 şi IM49 fiind cea maximă în enunț) şi durata (125 ms.) relativ mari ale secvenței vocalice inițiale determină deplasarea accentului grupului verbal pe auxiliar. În două exemple, intensitatea maximă se plasează pe al doilea *e* din *regele*. Intensitatea vocalei finale *e* este în două exemple inferioară celei a vocalei *e* precedente. În afara diftongului inițial din enunț, sunt lungite vocalele pe care F0 are o mişcare mai amplă: *é* (123 ms.) şi, mai ales, *-e* (160 ms.), cu vibrații tot mai slabe şi semiafonizată în partea a doua a duratei.

LM prezintă modulații ale F0 într-un registru mai larg. F0 debutează la 204 Hz şi coboară uşor, începe să urce pe *ú* şi atinge vârful maxim pe *é* (unde are o mişcare convexă, coborând în a doua parte a vocalei) sau pe *e* următor (cu un salt în sus pe începutul vocalei în LM22, LM24 sau cu o mişcare convexă pe ultimele două silabe în LM25). Coborârea pe ultima silabă se produce lin în LM22 şi LM24 (rămânând la un nivel mediu: 202 Hz) sau abrupt (în LM25, până la 176 Hz), iar în

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

LM21 şi LM23, printr-un salt în jos pe ultima silabă sau în a doua parte a vocalei finale, terminându-se într-un mic platou jos. Conturul terminal este *ascendent-descendent* (lin, abrupt sau cu salt).

Intensitatea maximă este pe vocala *ú*. Vocala finală are în toate exemplele o intensitate mai mică în raport cu *e* precedent.

O lungire uşoară prezintă vocala *é* (durata medie 123 ms.), cu o mişcare complexă a tonului.

LS prezintă două modele intonaționale diferite pentru această întrebare:

1) în exemplele LS22, LS37, F0 începe la 115 Hz, urcă pe *ú*, coboară pe *é*, rămâne constant pe *e* neaccentuat următor şi urcă pe *-le* (până la 177–193 Hz). Accentul nuclear se realizează prin proeminența negativă a silabei neaccentuate *ré*. Conturul terminal este *descendent-ascendent*[12];

2) în exemplele LS23, LS24, LS25 se poate vorbi de o disociere între emfaza lexicală (realizată printr-o uşoară proeminență negativă pe *văzút*) şi emfaza modală (realizată prin proeminență pozitivă a silabei accentuate din *régele*): F0 coboară abia perceptibil pe *ú*, urcă pe *ré*, face un salt la începutul lui *e* următor (la 205, 203, 198 Hz) şi apoi coboară pe *-ele* până la 107–152 Hz. Întrucât reliefarea sintagmei nominale este mai pronunțată decât cea a sintagmei verbale, considerăm că *ré* primeşte accentul nuclear, iar *ú* are un accent prenuclear. Conturul terminal este *ascendent-descendent*.

Intensitatea maximă se situează fie pe sintagma verbală (pe vocala neaccentuată *ă* în LS22, LS24 şi LS25) sau pe sintagma nominală (pe *é* în LS37); *-e* are o intensitate mai mică decât *e* precedent. Vocala *é* este uşor lungită (durata medie: 109 ms.); *-e* este lungit atunci când participă la ascensiunea finală a tonului (în LS22, *-e* are 136 ms.).

TM a reformulat întrebarea într-un enunț cu final paroxiton: *L-ai văzut pe rege?*. Curba melodică este asemănătoare cu cea a întrebării *Ai văzut afişul acesta?*.

4. Observații şi concluzii la analiza precedentă

4.1. În rostirea obişnuită, „neutrală", a întrebărilor totale cu structura sintactică VO(Adj), nu se poate vorbi de un accent nuclear pe *vă'zut* şi de un accent postnuclear la finalul enunțului; *vă'zut* poate avea un accent prenuclear, iar accentul nuclear se situează pe ultima silabă accentuată a enunțului.

4.2. Exemplele analizate prezintă contururi melodice diferite, în funcție de structura accentuală a ultimului cuvânt din enunț (oxiton, paroxiton, proparoxiton) şi, mai ales, de proveniența locală a vorbitorului[13].

[12] Acest contur terminal, relevat de noi şi în articolul citat mai sus pentru rostirea literară a interogativelor totale, este omis de Laurența Dascălu Jinga (1975, p. 477–480; 2001, p. 32–35), deşi, în articolul respectiv, el este evident în figurile 2 şi 3 de la p. 478.

[13] Alte variabile posibile (cum ar fi statutul socio-cultural al vorbitorului, situații de vorbire diferite, nuanțe afective, emfaza intenționată pe un anumit lexem) fiind, pe cât posibil, „neutralizate", rămân în joc cele două variabile menționate.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

Tipurile reprezentative de contururi terminale date în figurile din *Anexă* sunt sintetizate în tabelul următor[14]:

ID rostire	Figura	Tip intonație	Contur terminal	Structura lexicală
GC40	1	neutrală[15]	A	o
IM34	2	neutrală	D – (A)	o
LM37	3	cu focus restrâns	D – A	o
LM38	4	neutrală	D	o
TM17	6	neutrală	A	o
GC3	8	neutrală	A – D	po
IM3	9	neutrală	D – (A)	po
LM3	10	neutrală	D	po
LS3	11	neutrală	D – A	po
TM4	12	neutrală	A – D	po
GC23	13	neutrală	A – D	ppo
IM47	14	neutrală	A – D – A	ppo
LM21	15	neutrală	D	ppo
LS23	17	neutrală	D – A	ppo
LS37	16	cu focus restrâns	A – D	ppo

Subiecții LS şi LM au utilizat pentru acelaşi enunț două tipuri de contururi terminale, diferențele dintre acestea fiind stilistice, necontrolate însă de către vorbitori.

La cei doi subiecți ardeleni (LM şi IM) se remarcă prezența tonului final *descendent* al interogativelor totale analizate, însoțit de scăderea intensității vocalei finale, chiar în cazul când aceasta este accentuată (*afiș*): F0 urcă în trepte, începând cu prima vocală a grupului nominal (sau şi pe verb) şi atinge culmea pe vocala inițială a ultimului cuvânt, după care coboară pe vocala accentuată a acestuia.

Între cele două vorbitoare originare din sud-vestul Ardealului există şi deosebiri, mai ales în privința detentei finale: la LM, F0 coboară uşor pe silaba accentuată, rămânând la un nivel înalt, şi cade, cu un salt, pe ultima silabă, realizând un mic platou la un nivel foarte jos; la IM, căderea tonului continuă pe prima parte a silabei finale, dar apoi urcă spre nivelul mediu al registrului vorbitorului, mişcarea tonului de frontieră luând o formă concavă.

Nu numai conturul terminal realizează deosebiri în modelul curbei melodice a întrebării. De exemplu, întrebările GC40, LS41, TM18 au acelaşi contur terminal (L–H%), dar la TM18 tonul se menține la un nivel jos până la ultima vocală

[14] Nu sunt trecute în tabel figurile 5 şi 7 (LS41 şi TM21), în care enunțul este disociat în câte două fraze intonaționale. Abrevieri: A = ascendent, D = descendent, o = oxiton, po = paroxiton, ppo = proparoxiton.

[15] Intonație „neutrală" înseamnă, conform celor spuse mai sus, pe lângă faptul că vorbitorul nu exprimă o emoție particulară, şi o focalizare largă a întregului enunț, cu proeminența maximă (accentul nuclear) pe vocala accentuată a cuvântului final.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

accentuată; pe ultimul cuvânt (*afiș*), F0 prezintă o pantă abruptă la GC40 și TM18 (cu salt), pe când la LS41 panta este mai lentă și sinuoasă (de forma unui *s* alungit).

Transcrierea ToBI, care acordă accente tonale silabelor proeminente din enunț, este mai detaliată, dar poate omite unele deosebiri intonaționale sesizabile la analiza auditivă. De exemplu, GC23 și LS23 pot primi aceeași transcriere, dar la GC23, curba F0 are o urcare mai amplă, care continuă și după silaba accentuată până pe începutul ultimei silabe (din *régele*), în timp ce la LS23, ea coboară de la începutul penultimei silabe.

4.3. Pe baza transcrierii ToBI am încercat[16] să stabilim unele *secvențe de tonuri* care se realizează în interogativele analizate. Precizarea unor asemenea secvențe are consecințe practice în domeniul tehnologiei vorbirii, oferind posibilitatea de a formula reguli de sinteză a conturului frecvenței F0 în funcție de indicațiile prozodice și sintactice-semantice aplicate unui text.

Pentru enunțurile cu emfaza în poziție finală am stabilit secvențele[17]:

H* **H***H-L%; H* **H*** H-H%; L* **H***H-L%.

Ultima din cele trei formule se aseamănă cu formulele (a) și (b) ale lui D.R. Ladd, dar diferă prin poziția accentului nuclear pe care autorul citat îl asociază cu proeminența negativă de tip L*, care în interpretarea noastră reprezintă un accent prenuclear.

Pentru rostirile cu focus larg se pot da următoarele formule, diferite, la rândul lor, de cele indicate de D.R. Ladd pentru limba română:

(H%) L* **H*** **H*** L* L-L%; (H%) (L-)**H*** **H*** L* L-L%.

4.4. Lungirea unor vocale contribuie la proeminența acestora. La întrebarea *Ai văzut acest afiș?*, durata vocalei *i*, pe care se realizează tonul nuclear, crește în mod evident (ca și durata lui *-ș*) la subiecții IM, LS, LM[18], TM și mai puțin la GC. La întrebările cu cuvânt final neoxiton (*acesta/ăsta*, *regele*), vocala accentuată este semilungă la IM, LS (în *regele*) și TM și lungă la IM și la LM (în *regele*)[19], iar vocala finală neaccentuată este lungă la LS, TM și chiar *superlungă* la IM, pe vocala finală neaccentuată realizându-se, la acest subiect, o mișcare complexă (concavă) a tonului de frontieră. Lungirea vocalei și ridicarea tonului crecază la IM și LS impresia unui accent secundar pe vocala finală. La subiecții IM, TM și GC există tendința de lungire a secvenței vocalice inițiale (diftongul *ai*).

---

[16] Această încercare a fost realizată de autorii informaticieni, care subliniază avantajul notației ToBI pentru marcarea secvențelor de tonuri.

[17] Accentul nuclear este marcat cu litere aldine.

[18] LM prezintă o lungire emfatică a lui *i* (127,7 ms.) în exemplul LM37.

[19] Am considerat, în mod relativ, ca *semilungi* vocalele cu o durată cuprinsă între 100 și 120 ms. și ca *lungi* vocalele cu o durată de peste 120 ms.; *i* (113,3 ms.) poate fi considerat chiar lung la LM, deoarece media de durată a celorlalte vocale la acest subiect este de 67,6 ms.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

4.5. Tendința de a plasa intensitatea vocalică maximă pe secvența vocalică inițială se manifestă la aceiași trei subiecți (IM, TM și GC), care lungesc mai mult sau mai puțin această secvență, rezultatul fiind apariția unui accent secundar sau chiar a proeminenței maxime a sintagmei verbale pe auxiliar.

La subiecții IM și TM se observă tendința de a marca fiecare unitate accentuală prin plasarea intensității maxime pe vocala inițială (accentuată sau neaccentuată) a lexemului/grupului accentual.

4.6. Cei cinci subiecți vorbesc în mod curent limba română literară (standard). În rostirea întrebărilor cercetate nu apar particularități segmentale care să trădeze originea locală/regională a acestora: singurele aspecte diatopice sunt închiderea penultimului *e* din *regele* la subiecții GC, IM, LS și deschiderea lui *é* din același cuvânt la IM și LM. Deschiderea foarte mare a lui *-e* (mai mult sau mai puțin lungit) din *regele* apare la subiecții IM, LM, TM și o deschidere mai mică la LS. Rostirea diftongată (*ie*) a vocalei *e* din *acest(a)* este comună tuturor subiecților.

În schimb, deosebirile care țin de intonație în sens larg (curba melodică, durata, intensitatea, ritmul rostirii) sunt evidente, în primul rând, între cei doi subiecți ardeleni și cel bănățean, pe de o parte, și subiecții muntean și moldovean, pe de altă parte. Există deosebiri de intonație și între GC (muntean) și LS (moldovean) și chiar între cele două ardelence, LM și TM, originare din părți diferite ale județului Hunedoara. Trăsăturile intonaționale dobândite în perioada deprinderii limbii materne (a unei varietăți locale a acesteia) par a fi cele mai rezistente la influențele altor varietăți lingvistice însușite ulterior. Particularitățile intonaționale diatopice pot contribui atât la caracterizarea ariilor dialectale dacoromâne, cât și la precizarea variantelor teritoriale ale limbii standard, cu observația că ariile trasate pe baza unor asemenea particularități nu trebuie și nu par să coincidă cu ariile diatopice delimitate pe baza altor tipuri de trăsături (fonetice segmentale, morfologice, lexicale).

BIBLIOGRAFIE

Centre de Dialectologie, Université Stendhal-Grenoble 3 (2005): *Projet AMPER. Atlas multimédia prosodique de l'Espace roman*, „Géolinguistique", hors série nº 3.

Dascălu Jinga, Laurenția (2001): *Melodia vorbirii în limba română*, București, Editura Univers Enciclopedic.

Dascălu Jinga, Laurenția (1975): *What are you asking about? (On the intonation of emphasis in yes-no questions)*, în „Revue roumaine de linguistique", XX, 5, p. 477–480.

Kallioinen, Vilho (1965): *Contribution à l'étude de l'intonation roumaine*, în *Omagiu Rosetti*, București, p. 433–435.

Ladd, D. Robert (1996): *Intonational Phonology*, Cambridge University Press.

Turculeț Adrian, Botoșineanu Luminița, Minuț Ana-Maria (2003–2004): *Cercetări acustice asupra unor aspecte regionale ale intonației*, în „Analele științifice ale Universității «Al.I. Cuza» din Iași", Lingvistică, XLIX–L, p. 557–576.

Vasiliu, Emanuel (1965): *Fonologia limbii române*, București, Editura Științifică.

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

ANEXĂ

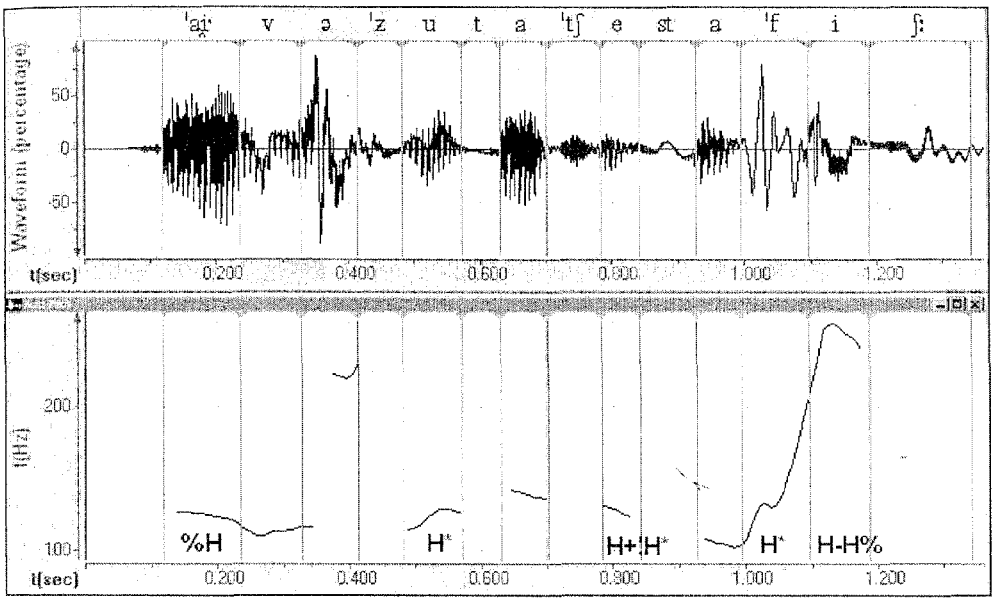

Fig. 1: GC40. *Ai văzut acest afiș?*

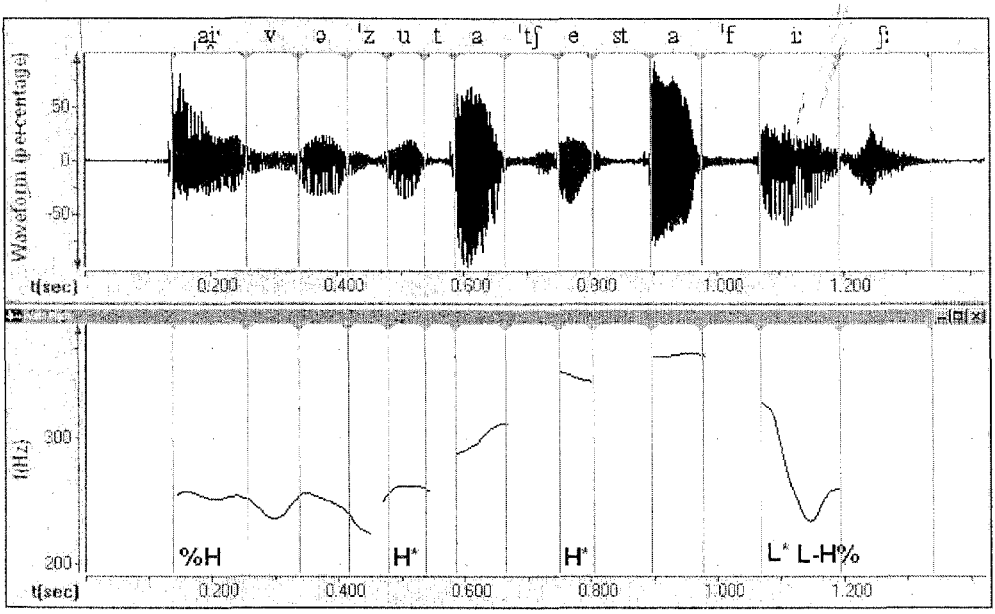

Fig. 2: IM34. *Ai văzut acest afiș?*

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

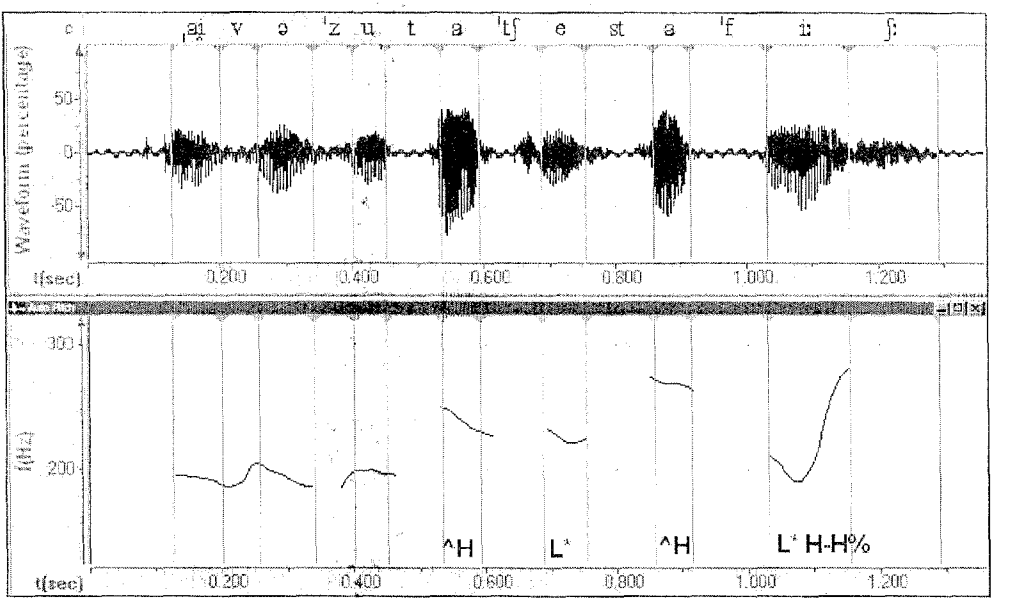

Fig. 3: LM37. *Ai văzut acest afiș?*

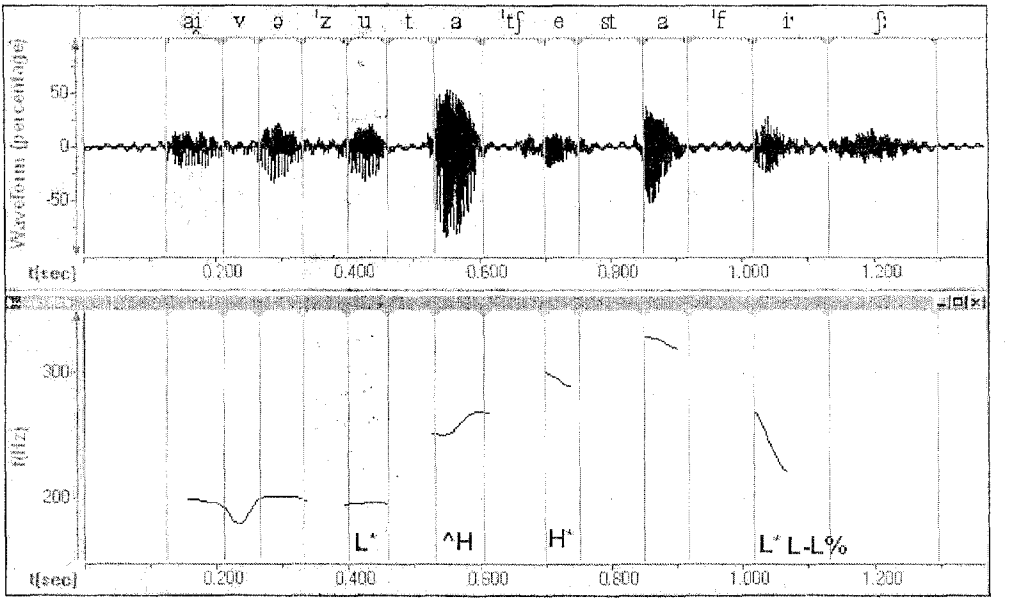

Fig. 4: LM38. *Ai văzut acest afiș?*

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

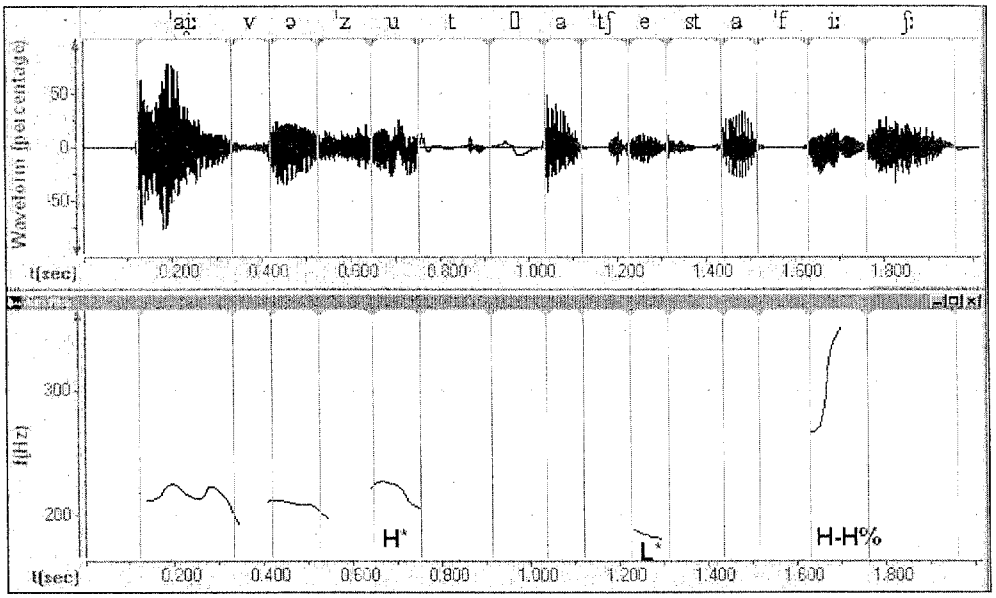

Fig. 7: TM21. *Ai văzut acest afiş?*

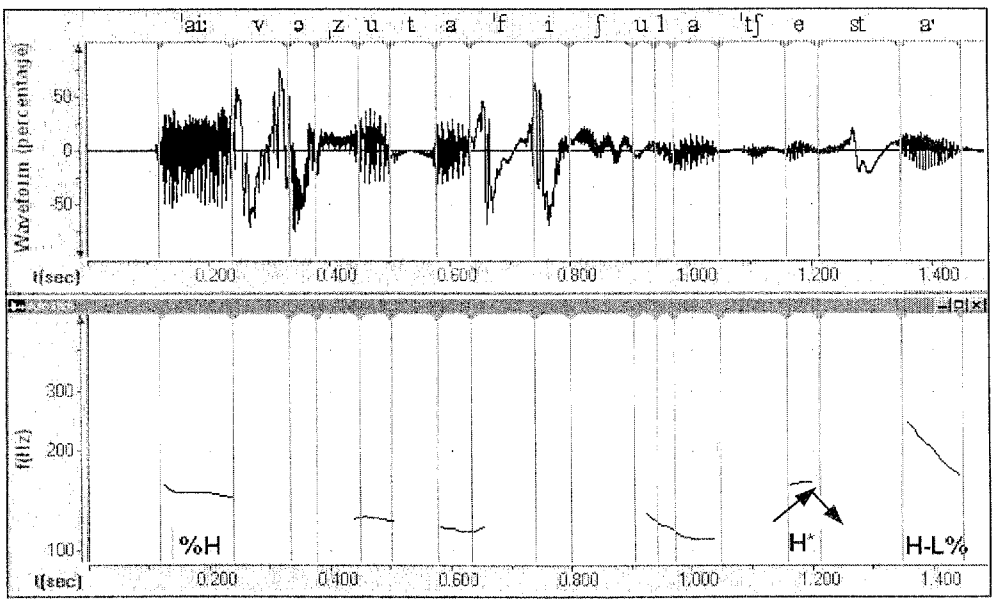

Fig. 8: GC3. *Ai văzut afişul acesta?*

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

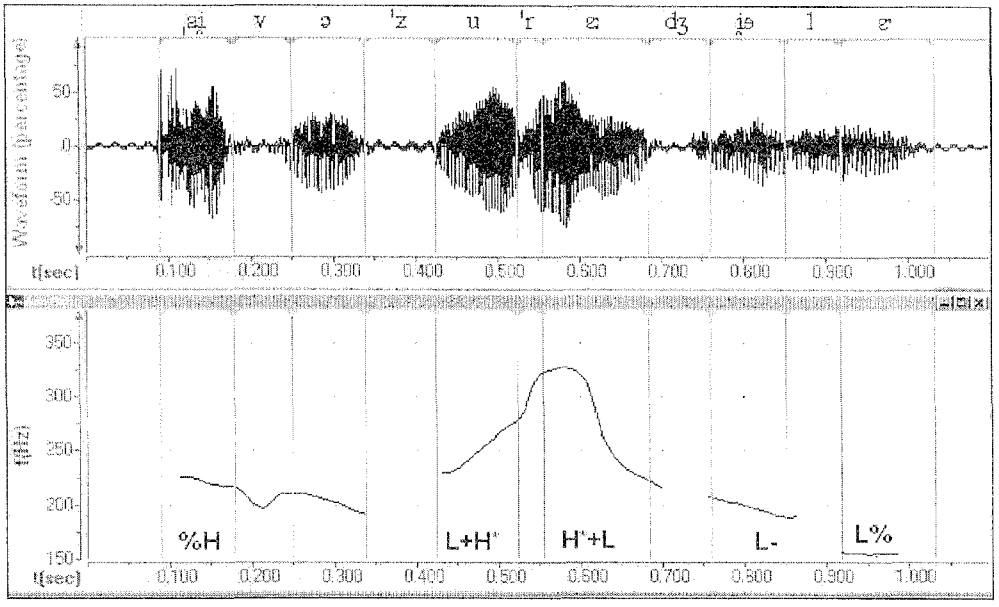

Fig. 15: LM21. *Ai văzut regele?*

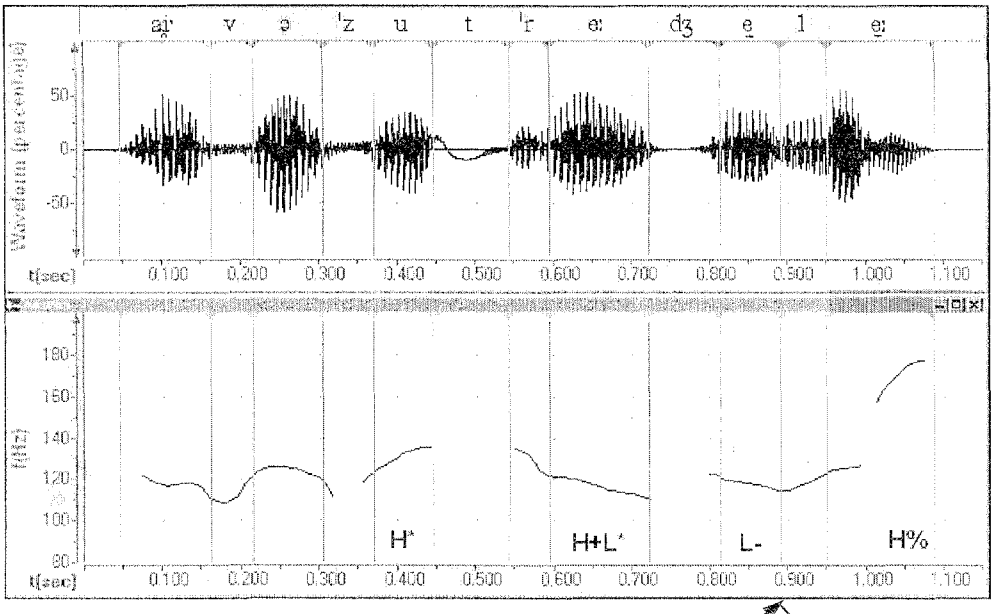

Fig. 16: LS37. *Ai văzut regele?*

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)

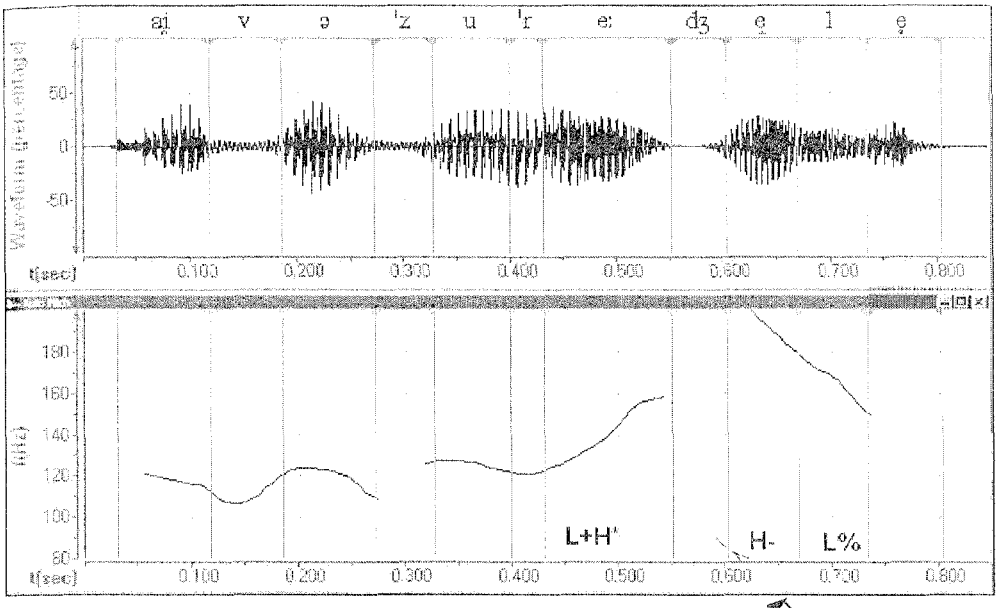

Fig. 17: LS23. *Ai văzut regele?*

ASPECTS DE L'INTONATION DES PHRASES INTERROGATIVES TOTALES AYANT LA STRUCTURE VO(ADJ)

RÉSUMÉ

L'analyse auditive-acoustique d'un corpus d'interrogatives totales affirmatives ayant la structure VO(Adj) prononcées par des étudiants provenant de différentes régions, montre que, dans la prononciation commune, neutre, l'accent tonal primaire (le noyau) se place, d'habitude, à la fin de l'énoncé et non sur le verbe, comme l'on croît parfois.

Les interrogatives totales présentent des contours mélodiques (y compris des contours terminaux) différents, en fonction de la structure accentuelle du dernier mot (oxyton, paroxyton, proparoxyton), ainsi que de l'origine locale des informateurs. Un contour mélodique spécifique, caractérisé par une augmentation graduelle de F0 et par un ton final descendant, est propre pour quelques-uns des informateurs provenus de différentes régions de la Transylvanie. Il paraît que les modèles intonatifs appris par les sujets parlants dans la période de l'assimilation de la langue maternelle (ou d'une variété locale de celle-ci) se maintiennent aussi dans la prononciation littéraire non-formelle (courante).

Facultatea de Litere
Universitatea „Al.I. Cuza"
Iași, Bulevardul Carol, nr. 11

Institutul de Informatică Teoretică
Filiala Iași a Academiei Române
Iași, Bulevardul Carol, nr. 11

BDD-A1283 © 2004-2006 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:00 UTC)